

Neboť nic se tak nezapomíná jako nářečí (František Bartoš)

/For Nothing Gets so Forgotten as a Dialect (František Bartoš)

Stanislava Kloferová

Abstract:

Department of dialectology of the Institute for Czech language of the Academy of Sciences of the Czech Republic follows both the development and the current situation of dialects of Czech national language. The department completed a six-tome Czech Language Atlas, which is the basis for researching the current spoken language. They are now working on the Dictionary of Local Names in Moravia and Silesia, which represents an extensive set of local names embedded in local speech, and prepare publication of a so far the most comprehensive lexicographic work bearing on Czech language: National Dictionary of Czech Language Dialects. Every year they also organise dialect surveys, which show that discontinuation of dialects or dialect elements in current standard speech in Moravia is not as sudden as it was supposed. Nor interdialectic common Czech language, that is, Czech language spoken in the area of Bohemia is widely different. The article demonstrates historical links of the language development to everyday standard communication and illustrates the current situation with several maps from the Czech Language Atlas, which indicate the thus far live Czech-Moravian opposites in the area of vocabulary.

Keywords:

Czech studies, dialectology, development of dialects, standard speech in Bohemia and Moravia

Úvod

Žijí ještě dnes dialekty? Hovoří se o jejich zániku, ba dokonce o jejich neexistenci: připomeňme, že už např. Karel Jaromír Erben ve 40. letech 19. století předpověděl, že v Čechách – s výjimkou archaických okrajů na severu a na jihozápadě – do konce 19. století nářečí zcela zaniknou (HLAVSOVÁ, J. 1987). Literární historik a etnograf Josef Jireček ve své studii z 60. let 19. stol. popsal stav dialektů na Litomyšlsku v severovýchodních Čechách. Také on upozornil na zanikání nářečí, zdůraznil však přitom, že při tomto procesu mají rozhodující vliv sociální činitele (JIREČEK, J. 1864). Ústup tradičních nářečí také předvídal o dvacet let později František Bartoš, označovaný jako zakladatel moravské dialektologie, v úvodu k prvnímu svazku Dialektologie moravské. V souvislosti se svým výzkumem v terénu poznamenal: „(...) nespoléhal jsem nikde na lidi grammaticky vzdělané – neboť nic se tak nezapomíná jako nářečí tak příbuzné celkem jazyku spisovnému, – nýbrž od lidu samotného, hlavně od starcův a babiček vyptával jsem se (...).“ (BARTOŠ, F. 1886, III.)

Dialektologie se jako samostatný vědní obor sice zformovala již v druhé polovině 19. století, ale otázka položená v úvodu této stati mohla být zodpovězena až ve století následujícím, a to v jeho druhé polovině: ještě po 150 letech přinesla česká dialektologie důkaz, že nářeční jevy, popř. nářečí jako systémy přežívají – samozřejmě v různé míře a v různém zastoupení – dodnes.

Rozvoj české dialektologie

Česká dialektologie, zkoumající nářečí v Čechách, na Moravě a v českém Slezsku, se soustavně rozvíjí již 70 let. V roce 1947 bylo založeno dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český se dvěma pracovišti – v Praze a v Brně. Od konce 40. let 20. století se začaly uskutečňovat výzkumy, které přinesly množství jazykového mate-

riálu: v první fázi šlo o tzv. anketový výzkum prostřednictvím dotazníků, jež byly rozesílány k vyplnění, v druhé fázi (v 60. a 70. letech 20. století) o rozsáhlý plošný výzkum uskutečněný odborníky-dialektology. Od 60. let se též profilovaly disciplíny, které se zaměřovaly na popis jednotlivých nářečních rovin (syntax, později tvoření slov, výzkumy městské mluvy nebo mluvy v nově osídlených pohraničních oblastech atd.). V dnešní době je dialektologie soustředěna na jediném pracovišti, a to na pracovišti brněnském (viz KLOFEROVÁ, S. 2007).

Důkazy o existenci nářečí na konci 20. století

Český jazykový atlas

Stěžejním dílem pracoviště je *Český jazykový atlas* (1992–2011; též na adrese <http://www.cja.ujc.cas.cz>). Vznikl na základě důkladného terénního výzkumu, který se uskutečnil v 60. a 70. letech 20. století na celém území českého národního jazyka. Byl vydán v šestisvazkovém souboru a jako jedinečné dialektologické dílo se stal základem pro výzkumy mluveného jazyka. Na rozdíl od atlasů jiných jazyků obsahuje atlas soubor bezmála 1 600 map a originálně pojatých komentářů (charakterizují zobrazený materiál z několika rovin, zařazují jev do kontextu západoslovanského a evropského, prezentují nářeční materiál jak z roviny tradičního teritoriálního dialektu, tak z roviny nově se utvářejícího jazyka v pohraničních územích, nově osídlovaných po roce 1945, představují nářečí v generačním rozvrstvení, ukazují na jazykovou situaci ve městech, na vybrané lexikální jevy v mluvě školní mládeže atd.). Novem jsou ukázky z nářečí, prezentované jednak v nářečním přepisu, jednak na dvou CD (v rozmezí cca 2 hodin).

Slovník pomístních jmen v Čechách, Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku

Souběžně s dokončováním prací na tomto atlase byly zahájeny práce na *Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*, který představuje cenný materiál pomístních jmen, ukotvených v tradičních teritoriálních nářečích, od 60. do 80. let minulého století. Je slovníkem elektronickým, zpřístupňovaným na adrese <http://www.spjms.ujc.cas.cz>. Zásluhou pražského onomastického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR paralelně vzniká *Slovník pomístních jmen v Čechách* (hesla s náslovím A–Buc v knižní podobě, další hesla pak v podobě elektronické: <http://www.spjc.ujc.cas.cz>).

Slovník nářečí českého jazyka

Stěžejním úkolem současné brněnské dialektologie se však stalo od roku 2011 vydávání nářečního slovníku Čech, Moravy a Slezska – *Slovníku nářečí českého jazyka*. V počáteční fázi byl vybudován slovníkový heslář a byla vypracována rámcová koncepce výstavby slovníkových hesel, která musela zohlednit fakt, že primární podoba díla bude elektronická. Od roku 2016 jsou na adrese <http://sncj.ujc.cas.cz> k dispozici hesla s náslovím A–C, na začátku roku 2018 byla zveřejněna hesla s náslovím Č a v současné době začínají práce na písmeni D.

Materiálové zdroje, z nichž uvedený slovník vzniká, jsou bohaté: obsahují nejen fond Archivu lidového jazyka s 1,5 mil. doklady, ale rovněž rozsáhlou databázi nářečních textů, která shromažďuje práce dosud málo známé, nebo dokonce i neznámé. Časové rozpětí, z něhož materiál pochází, přesahuje 100 let: nejstarší doklady sahají do dob Šemberových *Základů dialektologie československé* (ŠEMBERA, A. V. 1864),

nejmladšího data jsou záznamy konce 20. století z doby nářečních výzkumů pro Český jazykový atlas. V těchto souvislostech je třeba opět zdůraznit, že se stále jeví jako vysoce spolehlivý zdroj dialektologické i etnologické dílo Františka Bartoše. Při pracích na *Dialektickém slovníku moravském* si Bartoš dobře uvědomoval skutečnost, se kterou se setkáváme při zpracovávání slovníku i dnes, totiž že konečného, definitivního souboru slov pro slovník není možné nikdy dosáhnout: „*Slovník tento, ač je dosti hojný a pracováno o něm kolik let, přece není úplný, a plným vůbec ani býti nemůže. Na jména živočišstva, rostlinstva, rozličného nářadí a náčiní a p. lze se ovšem doptati, ale jiná slova třeba z hovoru zachycovati, jak se v něm náhodou objeví. A leckterého slova jednotlivý sběratel nepostřehne třebas nikdy. Ovšem úplnějším mohl býti, kdybych ještě několik let sbíral. Ale na to jsem já bohužel už stár a zdraví nejistého. Když bude jednou pospolu v jedné knize, co posud bylo sebráno, nebude nesnadno slovník ten i dále doplňovati a rozhojňovati*“ (BARTOŠ, F. 1906, s. 3).

Současné ověřovací nářeční výzkumy

Každoročně vyjíždí dialektologický tým na terénní výzkumy. Jimi se ověřuje nářeční materiál, zjišťuje se, v jaké míře jsou nářeční slova zachována, a doplňují se slova, popř. frazeologické obraty, které v databázi ke slovníku obsaženy nejsou. Jde spíše o případy výjimečné, zpravidla o expresiva nebo o expresivní užití slov. Tak tomu bylo např. u obratu nemít *vcuclé/vtáhlé žlutko* (v realizaci nemá *fcuclé/ftáhlé žútko*) z jižního Slovácka. Užívá se ho v přirovnání o právě probuzeném, avšak ne ještě zcela bdělém malém dítěti.

Dialektologické výzkumy mají dnes však i další záměr: zjišťují, v jaké míře se nářečí uchovávají. Potvrzují se obecně formulované teze o mizení nářečí, avšak terénní výzkumy dosvědčují, že dialekty zanikají pozvolněji, než se dříve soudilo. Navíc je nutné rozlišovat nářečí jako celek, tj. jako systém se zvláštními hláskoslovnými, tvaroslovnými, popř. i slovníkovými jevy na jedné straně, a jednotlivé nářeční znaky, které se vyskytují jako variabilní vedle znaků jiných, ať už definovaných jako nenářeční nebo nadnářeční nebo znaků shodných se spisovným jazykem. Je zřejmé, že se míra uchovávání tradičních nářečních struktur zvyšuje směrem k východu.

Na konci minulého století byly na našem území dialekty zachovány poměrně dobře u nejstarší generace mluvčích. Dosvědčují to mapy *Českého jazykového atlasu*, které potvrzují, že v této době byly nářeční oblasti ještě odděleny výraznými znaky: nejvýraznější z nich byly rysy, na jejichž základě se dialekty českého národního jazyka dělí do čtyř hlavních skupin (hláskový vývoj pračeských dlouhých samohlásek *ý, *ú: *mlejn/louka, mlén/lóka, mlýn/lúka, mlyn/luka*). Atlas zdokumentoval též další stadium vývoje nářečí ukázáním základních znaků mluvy ve městech. V nich dochází k vyšší míře migrace obyvatelstva, sociální skladba obyvatel je tu pestřejší než na venkově, což se odráží i v jazyce. Připomeňme, že už F. Bartoš v *Dialektologii moravské* upozorňoval na mluvu některých měst, v nichž se úzus liší od sousedního nářečního venkovského okolí (např. Třebíč, Přerov, Valašské Meziříčí).

V souvislosti s těmito poznatky o nářečním vývoji je však třeba si uvědomit, že soudobý stav logicky odráží historické (politické a kulturní) poměry, jimiž naše jazykové společenství procházelo a stále prochází. Zásadní rozdíl, který je v naší každodenní spontánní, tj. nepřipravené a neoficiální mluvě patrný, jsou difference vymezené

územně. Nejvíce patrné jsou difference česko-moravské. Bezpochyby každý aktivní mluvčí českého národního jazyka, a nemusí to být lingvista, pozná, zda dotyčný pochází z Čech nebo z Moravy (slezská provenience u laiků mnohdy splývá s moravskou). Tento stav zrcadlí právě zmíněný vývoj společnosti.

Příčiny rozdílného vývoje nářečí v Čechách a na Moravě

Ohlédneme-li se zpět do historie, uvědomujeme si, že Morava byla součástí českého státu – někdy více, někdy méně samostatnou – již od prvního tisíciletí. Česko-moravská hranice tvořila výraznou hranici politickou, hospodářskou a kulturní. Pro podobu češtiny současné běžně mluvené komunikace na Moravě byl rozhodující vývoj společnosti zejména od 18. století, který se velmi lišil od vývoje v Čechách. V Čechách existovalo silné městské kulturní centrum – Praha. Na Moravě se podobné centrum se srovnatelnou integrační působností nevytvořilo. Existovala centra menší, s omezeným regionálním dosahem, jako byly Olomouc, Brno nebo Kroměříž. Navíc ještě v 19. století, tedy v době, kdy se v Čechách rozvíjelo národní obrození a kdy sílil význam Prahy jako střediska obrozeneckých snah, byla pro Moravu příznačná absence vlasteneckého vědomí. Jednotlivé kraje zde byly izolované a vzájemně se odlišovaly sociálními a hospodářskými poměry. Pohyb obyvatelstva nebo alespoň náznaky jeho migrace vně obec takřka neexistovaly. Na Moravě počátku 19. století byli dokonce Češi z Čech považováni za cizince a běžnější zde bylo setkání s Němcem/Rakušanem nežli s Čechem: v pobělohorském období měla totiž moravská šlechta k habsburskému dvoru ve Vídni bližší vztah než k Praze (srov. ŘEPA, M. 2001). V Čechách byl politický a hospodářský vývoj jiný. Ubíral se cestou centralizace země.

Důsledek těchto rozdílných poměrů se výrazně projevil i ve vývoji jazyka pro každodenní komunikaci. V Čechách s vysokým stupněm centralizace rychle ustupovala úzce vymezená nářeční specifika a nářeční hranice se stíraly. Posilovaly se zároveň ty dialektové rysy, jež přesahovaly úzce lokálně vymezený rámec, a jejich působnost byla proto neregionální a přijatelná pro širší okruh uživatelů jazyka. Výsledek této nivelizace nářečí se odráží v podobě dnešní běžné mluvy Čech. Užívá se zde obecné češtiny, regionálního interdialektu, který vykrystalizoval nad starší podobou dialektů a má dnes podobu vcelku stabilizovaného jazykového útvaru. Vyskytují se v něm sice určitá krajová specifika, jejich podíl však není významný: např. v západočeských pohraničních oblastech má doposud silné zastoupení, a to i v mluvě mladé generace, adjektivní typ *sousedovo dům/zahrada/auto*, navazující na tvar typický pro dialekty jihozápadní české podskupiny, který vznikl vyrovnáním podle přivlastňovacího zájmena *jeho* (*jeho dům/zahrada/auto*; viz NOVÁ, J. 2016).

Nářeční situace na Moravě byla odlišná. Silné jednotící centrum zde scházelo, a proto zde nářečí přetrvávala v hranicích ostřeji vymezených. Ještě v druhé polovině 20. století byly dialekty ve vyjadřování nejstarší vrstvy pravidlem venkovských obyvatel velmi dobře uchovány. I pro vývoj na Moravě samozřejmě platilo, že zde některé, zvláště výlučné nářeční jevy ustupovaly a zvolna zanikaly. Uvedený proces tu byl ale výrazně pomalejší. Nad lokálními nářečími se tvoří nestabilizované interdialekty. Jejich existence je charakteristická pro mluvu ve městech.

Diference v dnešní běžné mluvě Čech a Moravy

Jak se tento vývoj promítl do podoby jazyka pro běžnou komunikaci v moravském prostředí?

Posloucháme-li běžný hovor v kterékoliv moravské obci, pak zajisté uslyšíme silně nářečně zabarvený projev: intenzita zastoupení nářečních prvků je velmi silná ve východněji položených oblastech – zhruba od řek Svratky a Svitavy směrem na východ. Nepůjde samozřejmě o nářečí v jejich staré podobě, jak se zformovala do doby raného novověku. Podíl krajových prvků však bude v mluvě velmi nápadný. Komunikují-li však Moravané (a to platí bez rozdílu na celé Moravě) vně okruhu přesahujícího rodinu, přátele atd., pak dialekt zpravidla opouští. Uvědomují si totiž, že je zvláštní, nápadný, že jím mluví jen mezi svými blízkými, a proto jej potlačují. V běžné komunikaci pak sahají vyjadřování pokud možno jinému, takovému, které se jim jeví jako nenářeční. V těchto situacích totiž znamená pro moravského mluvčího: co je nářeční, není prestižní. Prestižní je pak ta podoba, která má velmi blízko k standardu češtiny kulturní (tradičně označované jako čeština spisovná).

Proč zde hraje tak významnou roli spisovná čeština? Odpověď je nasnadě: uživatelé jazyka zde jinou možnost nemají. Na Moravě totiž neexistuje obecný jazyk pro každodenní komunikaci, který by byl jazykem obecným, neutrálním. Na rozdíl od Čech, kde v tomto postavení funguje celoplošně rozšířená a pro všechny tamní uživatele jazyka sociálně téměř bezpříznaková obecná čeština, na Moravě se paralelní obecná moravština nevyvinula a v důsledku historických okolností se ani vyvinout nemohla (viz též KRČMOVÁ, M. 2012). Oblastní interdialektická obecná čeština, bezproblémově fungující, třebaže s větším či menším zastoupením regionálních prvků na území celých Čech, tuto úlohu prozatím převzít nemůže: pro mluvčího žijícího na Moravě není ničím jiným než stále jen pouhým jiným dialektem.

Moravskou „spisovnost“ je navíc potřeba posuzovat opatrněji. Vhodnější je rozeznávat zde spíše jevy, které se shodují se spisovnou češtinou, a jevy, které se od spisovné češtiny odlišují. Tak např. moravské nářeční formy typu *ti staří kamarádi* jsou zároveň shodné se spisovnými (a odlišují se od obecněčeských: *ty starý kamarádi*). Východomoravské podoby *mléko*, *péct*, *známý* – *bez známého*, *nový dům* – *k novému domu* jsou sice spisovné, ale zároveň identické se zdejšími nářečními vyjadřováními. Stejně tak středomoravské podoby typu *v té staré škole* jsou shodné se spisovnou češtinou podobně jako *nesl jsem*, *my jsme byli* (na rozdíl od obecněčeských *já nesl*, *my byli*). Působnost spisovného jazyka je na Moravě výrazně silnější než v Čechách (srov. KLOFEROVÁ, S. 2006).

V těchto souvislostech se nabízí otázka: Existují znaky, které lze přesto označit jako obecněmoravské, popř. celomoravské? Výzkumy dokazují, že existují, ale není jich mnoho. Patří sem zejména jevy výslovnostní. Ty se uchovávají velmi houževnatě, neboť stojí stranou našeho vnímání: nemají totiž funkci významotvornou. Patří sem zejména výslovnost psané skupiny *sh* jako [zh] v typech [zhořet], [zhodit], dále výslovnost koncového *-ct* jako [st] u číslovek jako *jedenáct* [jedenást]. Vymezit lze i skupinu jevů morfologických, např. *do nosa*, *vidím ju*, *s ňou*, *chcu*, *chcou*, *chodijou*, *usla*, *pohla* atd.

Obsáhlé, poučné a přitom velmi přehledné svědectví o situaci v nářečích a o jejich vývoji do současnosti poskytuje uvedený Český jazykový atlas. Dnes, v druhém

desetiletí 21. století se ukazuje, že běžná spontánní mluva mladých lidí je v základních gramatických složkách jazyka v mnohém shodná se stavem zaznamenaným u mladé generace v ČJA, tj. v posledních desetiletích minulého století. Markantní ústup je naopak zaznamenán v lexikální zásobě a souvisí se změnami, jimiž prochází naše společnost. S těmito změnami je spjat větší pohyb obyvatel, jako je stěhování, migrace, cestování, pobývání vně tradičních svazků rodinných a přátelských, vně míst s nářečním zázemím dětství. Jako silný a vlivný faktor utvářející základní znaky mluvy u generací narozených v minulém století působila mluva prarodičů, odlišný způsob a odlišné možnosti dětské zábavy, než je tomu dnes. Na podobě mluvy se může podílet působení médií (ať už tištěných, mluvených nebo elektronických), změněné sociální prostředí atd. (viz KRČMOVÁ, M. 1997).

V slovní zásobě jsou důsledky tohoto vývoje velmi nápadné: slova jako *slzičky Panenky Marie*, *hvozdk kartouzka*, *zaječí zelí*, *šťavel* nebo *piják*, *klíště* už dnešní mladá generace zpravidla nezná, stejně jako nezná slova jako *blaňa/skura*, *škráloup na mléce*, *legát*, *židle s opěradlem*, *štrycla/štrycle*, *podlouhlý chléb*, *k(ch)él/kel*, *kapusta* nebo třeba metaforické názvy pro plody lopuchu *vlky/babky*; ty upadly v zapomnění, protože dnešní děti je už při společných dětských hrách nepotřebují: pokud plody lopuchu přece jen pojmenují, pak užijí slovo *bodlák*.

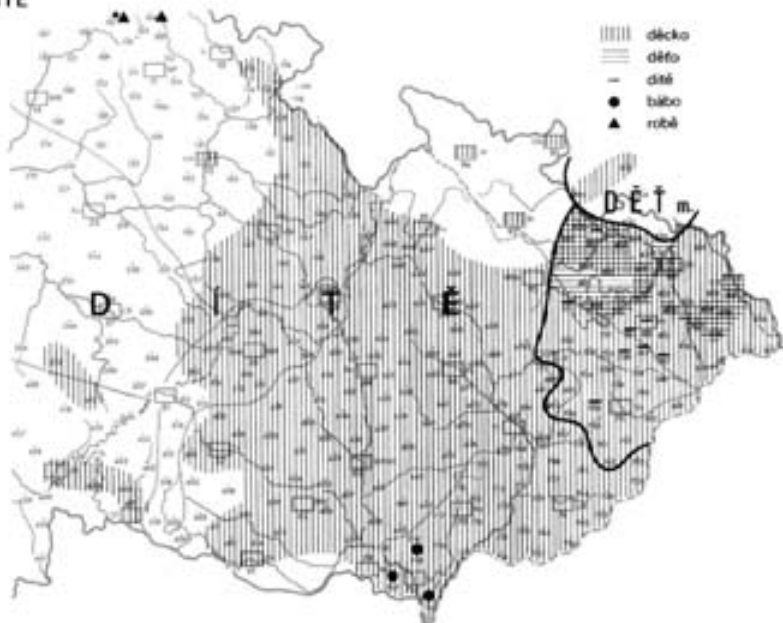
Jako dodnes živý moravismus, jak ukazují nářeční výzkumy, a ostatně potvrzují i diskuse se studenty v seminářích dialektologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, setrvává např. slovo *děcko* (proti celoúzemnímu *dítě*) – rovněž i ve specifické kontaktní funkci typu *děcka, jdeme na kafe/pivo?* (mapa č. 1), dále pak např. *gatě* (proti výrazu *kalhoty* v Čechách; mapa č. 2), *ryna/rýna* (proti *žlab*), *kudlit/kudlat* (vedle celoúzemního *tahat za vlasy*), *omítat* (proti *nahazovat*), *umývat* (proti *mýt*), *zavazet* (proti *překážet*; mapa č. 3), *pozdě/později* (proti *dlouho/dýl*; mapa č. 4), *naschvál* (proti *schválně* v Čechách; mapa č. 5) a řada dalších. Naopak silný ústup zaznamenává kdysi výrazný moravismus *švica/švíca* (mapa č. 6), jenž byl dnes nahrazen výrazem *ségra*, běžným na konci minulého století pouze v úzu Čech.

Závěrem

Je zřejmé, že současné územní rozdíly, kterými se vyznačuje běžná mluva, doposud navazují na stav v tradičních teritoriálních nářečích, jak byl zjištěn na konci minulého století. Nejzřetelnější ústup nářečních jevů je zřejmý na západní polovině českého jazykového území, naopak nejvýrazněji jsou uchovány nářeční prvky (u nejstarší generace mnohdy i nářeční systémy) na východní polovině Moravy. Jakými cestami se bude charakter této mluvy odvíjet dál, ukáže budoucnost. Dialektologické pracoviště Ústavu pro jazyk český zajišťuje kontinuitu s nářečními prostřednictvím vydávaných a vydávaných děl, zároveň však zaznamenává a zkoumá tendence spjaté s ustupováním, popř. zánikem nářečních jevů. V letech, v nichž si připomínáme životní mezníky Františka Bartoše, lingvisty, jehož život byl pevně spjat s dialektologií, si brněnští dialektologové pokládají za čest, že mohou jeho památku připomenout tím nejlepším způsobem: dávají veřejnosti k dispozici celonárodní nářeční slovník.

Příspěvek vznikl s podporou projektu Grantové agentury ČR č. 16-046485 Odras života našich předků v mizejících slovech.

Český jazykový atlas 1-22
DÍTĚ

Mapa č. 1. |

Český jazykový atlas 1-78
KALHOTY

Mapa č. 2. |

Český jazykový atlas 1-64
PŘEKÁŽET

Mapa č. 3. |

Český jazykový atlas 5-386
POZDĚ

Mapa č. 4. |

Český jazykový atlas 5-404
NASCHVÁL

Mapa č. 5. |

Český jazykový atlas 5-445
SESTRA

Mapa č. 6. |

Literatura:

BARTOŠ, F. 1886, 1895: *Dialektologie moravská I, II*. Praha.

BARTOŠ, F. 1906: *Dialektický slovník moravský*. Praha.

ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS 1992–2011: *Český jazykový atlas 1–5. Dodatky*. Academia, Praha.

HLAVSOVÁ, J. 1987: Počátky české dialektologie I. *Naše řeč* 70, s. 75–81.

JIREČEK, J. 1863: Podřečí východních Čech. *Časopis českého museum* 37, s. 323–345.

KLOFEROVÁ, S. 2006: Jak se mluví na Moravě? In: RUSINOVÁ, E. (ed.): *Přednášky a besedy ze XLV. běhu LŠSS*. Masarykova univerzita, Brno, s. 73–79.

KLOFEROVÁ, S. 2007: Dialektologie. In: PLESKALOVÁ, J., KRČMOVÁ, M., VEČERKA, R., KARLÍK, P. (eds): *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Academia, Praha, s. 336–376.

KRČMOVÁ, M. 1997: Současná běžná mluva v českých zemích. In: DANEŠ, F. a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Academia, Praha, s. 160–172.

KRČMOVÁ, M. 2012: Moravština znovu aktuální? In: RUSINOVÁ, E. (ed.): *Přednášky a besedy ze XLV. běhu LŠSS*. Masarykova univerzita, Brno, s. 119–133.

NOVÁ, J. 2016: K vyjadřování posesivity v dialektech češtiny a v běžném úzu mládeže z oblasti západočeského pohraničí. *Naše řeč* 99, s. 132–146.

ŘEPA, M. 2001: *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*. Doplněk, Brno.

SLOVNÍK POMÍSTNÍCH JMEN V ČECHÁCH 2005–2009: *Slovník pomístních jmen v Čechách A–Buc*. Academia, Praha.

ŠEMBERA, A. V. 1864: *Základové dialektologie československé*. Vlastním nákladem, Vídeň.

Internetové zdroje:

Český jazykový atlas [2012–2016]. Dostupné z: <<http://cja.ujc.cas.cz>>. [cit. 2017-09-20]

Slovník nářečí českého jazyka A–C [2016]. Dostupné z: <<http://sncj.ujc.cas.cz>>. [cit. 2017-09-20]

Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku [2014–]. Dostupné z: <<http://spjms.ujc.cas.cz>>. [cit. 2017-09-20]

Slovník pomístních jmen v Čechách [2014–]. Dostupné z: <<http://spjc.ujc.cas.cz>>. [cit. 2017-09-23]